

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie komunikatu Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: „Plan działań na rzecz kształcenia dorosłych — Na naukę zawsze jest odpowiednia pora”

COM(2007) 558 wersja ostateczna

(2008/C 204/19)

Dnia 27 września 2007 r. Komisja Europejska, działając na podstawie art. 262 Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, postanowiła zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie

komunikatu Komisji dla Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Plan działań na rzecz kształcenia dorosłych — Na naukę zawsze jest odpowiednia pora”

Sekcja Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Obywatelstwa, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 21 lutego 2008 r. Sprawozdawcą była Renate HEINISCH, współsprawozdawcami byli: An LE NOUAIL MARLIÈRE i José Isaiás RODRÍGUEZ GARCÍA-CARO.

Na 443. sesji plenarnej w dniach 12–13 marca 2008 r. (posiedzenie z 13 marca 2008 r.) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 117 do 0 — 1 osoba wstrzymała się od głosu — przyjął następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1 Komitet z zadowoleniem przyjmuje fakt, że Komisja UE przyjmując swój pierwszy plan działań na rzecz kształcenia dorosłych w latach 2007–2010 „Na naukę zawsze jest odpowiednia pora” podejmuje nowy aspekt w programie prac w zakresie edukacji i wyraża poparcie dla tego planu z zastrzeżeniem uwag zawartych w niniejszej opinii.

1.2 Komitet przyjmuje z zadowoleniem fakt, że europejskie programy wsparcia na rzecz kształcenia dorosłych 13 lat po ich wprowadzeniu mają po raz pierwszy otrzymać oddzielną polityczną podstawę do działania. Poprzedzający plan działań komunikat Komisji na temat kształcenia dorosłych ⁽¹⁾ zgodnie z zawartymi w nim zapisami służył podwójnemu celowi: z jednej strony przygotowaniu programu wsparcia Grundtvig ⁽²⁾, z drugiej przygotowaniu odpowiedniego politycznego planu działań na rzecz kształcenia dorosłych.

1.3 Komitet ubolewa, że wśród najistotniejszych kwestii w tym pierwszym planie działań nie znalazła się rozbudowa niezawodowego kształcenia dorosłych, kształcenia pozaformalnego i nieformalnego służącego ogólnemu rozwojowi osobistemu oraz zwiększaniu obywatelskiego zaangażowania, potrzebnego w równym stopniu osobom pracującym zawodowo jak i pozostałym obywatelom. Stwierdza, że w planie działania bardzo dużo miejsca poświęcono znanym i popieranym także przez EKES celom poprawy europejskiej współpracy w zakresie kształcenia zawodowego.

1.4 Komitet domaga się, by stworzono atrakcyjne warunki ramowe także dla szczególnych edukacyjnych zainteresowań niepracujących zawodowo kobiet i mężczyzn, które umożliwiłyby im aktywny udział w uczeniu się przez całe życie.

⁽¹⁾ „Kształcenie dorosłych: Nigdy nie jest za późno na naukę”, COM(2006) 614 wersja ostateczna.

⁽²⁾ Demokratyczne i społeczne idee Mikołaja Grundtviga, duńskiego pedagoga zajmującego się kształceniem dorosłych, w XIX wieku zainspirowały ruch uniwersytetów ludowych. W 2001 r. Komisja Europejska nadała jego imię drugiej edycji programu na rzecz wspierania kształcenia dorosłych — działaniu Grundtvig — w ramach nowego programu Sokrates 2001–2006.

1.5 Uważa, że z uwagi na zmiany demograficzne konieczne są także złożone zmiany organizacji i zakresu tematycznego kształcenia dorosłych.

1.6 Jednocześnie Komitet wzywa do podjęcia obejmującej wszystkie dziedziny kształcenia refleksji nad kwestią, dlaczego różne szczeble zajmujące się polityką edukacyjną stale koncentrują się na ludziach młodych, dzieląc się zadaniami, a czasem dublując podejmowane działania. Proponuje, by tworzyć we wszystkich państwach członkowskich oraz na szczeblu europejskim oddzielne wyspecjalizowane struktury na potrzeby kształcenia dorosłych.

1.7 Komitet domaga się, aby nic nie mogło prowadzić do jeszcze większej marginalizacji lub nawet wypierania mniejszych inicjatyw czy placówek w sektorze kształcenia dorosłych. Powinno się je raczej wzmacniać.

1.8 Stwierdza, że kształceniu dorosłych nie można jako głównego zadania przypisać kompensowania niedoborów niewystarczająco efektywnego formalnego systemu edukacji. Jest zaniepokojony tym, że odsetek osób, które zbyt wcześnie kończą naukę szkolną, wzrósł do ponad 15 %. Apeluje do państw członkowskich i Komisji, by bazując na licznych przykładach wzorcowych rozwiązań z Europy i państw OECD, posunęły naprzód reformy systemu edukacyjnego ukierunkowane na kwestie społeczno-pedagogiczne.

1.9 Komitet prosi Komisję UE o opracowanie uzupełniającego planu uwzględnienia kwestii płci.

1.10 Zdaniem Komitetu brakuje jasnych wypowiedzi co do koniecznych inwestycji.

1.11 Komitet zaleca silniejsze uwzględnianie terytorialnego wymiaru kształcenia dorosłych i jego wkładu w spójność społeczną zwłaszcza w słabo zaludnionych regionach.

1.12 Komitet ubolewa nad tym, że nie zwrócono uwagi na specjalne formy nauczania i uczenia się dorosłych w działających w skali ponadregionalnej czy europejskiej uniwersytetach ludowych oferujących kursy z zakwaterowaniem na miejscu (niem.: *Heimvolkshochschulen*).

1.13 Zaleca wspieranie wielofunkcyjnych lokalnych ośrodków kształcenia dorosłych opartych na nowej koncepcji integrującej nowe technologie oraz e-learning.

1.14 Komitet opowiada się za godziwymi warunkami pracy nauczycieli oraz pracowników administracyjnych w kształceniu dorosłych, jak również za godziwymi i sprzyjającymi warunkami nauki dla wszystkich dorosłych.

1.15 Wzywa do przeprowadzenia w ramach planu działań analizy wykonalności utworzenia własnej specjalistycznej europejskiej infrastruktury badawczej i edukacyjnej dla kształcenia dorosłych w Europie i podkreśla, że potrzebna byłaby przy tym także praca nad konkretnymi metodami kształcenia dorosłych oraz nad ich upowszechnieniem.

1.16 Komitet wzywa do wspierania europejskich festiwali nauki w ramach międzynarodowego ruchu festiwali nauki oraz zaleca prowadzenie europejskich kampanii informacyjnych i motywujących, aby uczynić uczenie się atrakcyjniejszym dla dorosłych.

1.17 Proponuje Komisji UE, by w przyszłości zwracała większą uwagę na międzynarodowy wymiar kształcenia dorosłych i zapewniała uczestnictwo Komitetu w tych pracach. Domaga się, by włączyć go do europejskich przygotowań do następnej międzynarodowej konferencji ONZ na temat kształcenia dorosłych (CONFINTEA VI), która odbędzie się w 2009 r. w Brazylii.

1.18 Komitet z zadowoleniem przyjmuje starania Komisji UE o utworzenie europejskiego zbioru podstawowych danych oraz o większą spójność językową, jego zdaniem jednak w odniesieniu do planowanych wskaźników brakuje wskazania jasnych priorytetów specyficznych dla dorosłych.

2. Wstęp

2.1 Kształcenie dorosłych cieszy się w wielu krajach Europy długą tradycją. Ze względu na ścisłe powiązania z ruchami społecznymi, takimi jak ruch robotniczy, ruch obrony praw kobiet oraz ruchy narodowe i na rzecz praw wyborczych, przez długi czas przyświecały mu także cele społeczne i emancypacyjne. W wielu krajach Europy rozwinęły się ludowe ośrodki kształcenia oraz uniwersytety ludowe oferujące kursy z zakwaterowaniem na miejscu. Ich działalność ma wymiar zarówno kulturalny, jak i pedagogiczny i promuje rozwój osobisty i zaangażowanie obywatelskie dla wszystkich. Z czasem doszły do tego także ośrodki edukacyjne „drugiej szansy”, oferta kształcenia zawodowego oraz te szkoły wyższe, które chciały świadomie otworzyć się na grupy ludności znajdujące się dotąd w gorszym położeniu.

2.2 Na szczeblu europejskim kształcenie zawodowe przez długi czas znajdowało się w centrum zainteresowania, co znajdowało wyraz w rozbudowie komisji, fachowych wyspecjalizowanych instytucji, jak np. CEDEFOP i Europejska Fundacja Kształcenia. Już od początku lat 70. opracowywano i realizowano europejskie programy wspierania kształcenia osób niepełnosprawnych, migrantów, młodych ludzi bez dyplomu ukończenia szkoły czy uzyskania zawodu, jak też wspierania równości szans kobiet na rynku pracy. W ramach CEDEFOP wymieniano i wykorzystywano przykłady wzorcowych rozwiązań w tym zakresie.

2.3 Dopiero przyjmując politykę dotyczącą uczenia się przez całe życie Komisja UE otworzyła drogę dla rozwoju dziedzin zaniedbywanych dotychczas w polityce edukacyjnej, takich jak traktowane po macoszemu kształcenie dorosłych. Wprowadzenie specjalnych programów wsparcia na rzecz poprawy jakości i innowacyjności także w kształceniu dorosłych (1995 r. i nast.), Europejski Rok Uczenia Się przez Całe Życie 1996 oraz zasady strategii uczenia się przez całe życie zawarte w konkluzjach Rady z 20 grudnia 1996 r. rozpoczęły nowy etap różnorodnej aktywności politycznej. 30 października 2000 r. Komisja Europejska opublikowała Memorandum w sprawie uczenia się przez całe życie, w którym nakreśliła strategię rozwoju systemu uczenia się przez całe życie i poddała pod dyskusję sześć kluczowych przesłań określających cele tego systemu ⁽³⁾.

2.4 W ramach strategii lizbońskiej powstały decyzje Rady dotyczące uczenia się przez całe życie ⁽⁴⁾ oraz program prac „Edukacja i szkolenia 2010” ⁽⁵⁾, w którego pierwszej fazie nie poświęcono jeszcze szczególnej uwagi kształceniu dorosłych. Aby wzmocnić wspólną europejską politykę kształcenia zawodowego w ramach programu prac „Edukacja i szkolenia 2010” zainicjowano jeszcze także „proces kopenhaski”, którego pierwszy etap zakończył się pod koniec 2006 r. wydaniem komunikatu z Helsinek ⁽⁶⁾.

2.5 Polityka dotycząca szkolnictwa wyższego należała wprawdzie także do programu prac, jednocześnie jednak od 1999 r. koncentrowała się w ramach procesu bolońskiego na zasadniczej restrukturyzacji w kierunku „europejskiego obszaru szkolnictwa wyższego”, która początkowo zepchnęła na bok kwestię otwarcia szkół wyższych dla grup znajdujących się w gorszym położeniu oraz zadania w zakresie kształcenia ustawicznego na uniwersytetach.

2.6 Oprócz działań zawartych w programie „Edukacja i szkolenie 2010” w ostatnich latach opracowano na szczeblu europejskim zintegrowane „Działania na rzecz pełnego udziału młodych ludzi w edukacji, zatrudnieniu i społeczeństwie” ⁽⁷⁾. Działania takich brakuje jak dotąd w odniesieniu do osób dorosłych z różnych grup wiekowych.

2.7 „Nowa strategia ramowa w sprawie wielojęzyczności” Komisji UE ⁽⁸⁾ i jej komunikat dotyczący europejskiej agendy kultury w dobie globalizacji świata ⁽⁹⁾ pośrednio otwierają nowe horyzonty także dla kształcenia dorosłych.

⁽³⁾ SEC(2000) 1832 z 30.10.2000.

⁽⁴⁾ Rezolucja Rady z 27.6.2002 r. w sprawie uczenia się przez całe życie (Dz.U. C 163 z 9.7.2002).

⁽⁵⁾ Szczegółowy program prac Rady dotyczący dalszych działań związanych z celami systemów edukacji i szkolenia w Europie (Dz.U. C 142 z 14.6.2002).

⁽⁶⁾ Komunikat w sprawie przeglądu priorytetów i strategii procesu kopenhaskiego (*The Helsinki Communiqué*), Helsinki, 05.12.2006 r., http://www.minedu.fi/export/sites/default/vet2006/pdf/Helsinki_Communique_en.pdf.

⁽⁷⁾ COM(2007) 498 wersja ostateczna.

⁽⁸⁾ COM(2005) 596 wersja ostateczna. Zob. opinia EKES-u w Dz.U. C 324 z 30.12.2006, sprawozdawca: An LE NOUAIL-MARLIÈRE

⁽⁹⁾ SEC(2007) 570 wersja ostateczna

2.8 Komitet zasadniczo z zadowoleniem przyjął działania Komisji Europejskiej w dziedzinie uczenia się przez całe życie, poparł je i wydał w ich sprawie własne opinie.

3. Streszczenie planu działań

3.1 Plan działań na rzecz kształcenia dorosłych „Na naukę zawsze jest odpowiednia pora” został opublikowany po komunikacie Komisji na temat kształcenia dorosłych: „Nigdy nie jest za późno na naukę”⁽¹⁰⁾. Za pośrednictwem planu działań ma zostać wyznaczonych na szczeblu europejskim pięć priorytetów: poprawa struktur administracji z uwzględnieniem jakości, skuteczności i rozliczalności wdrażania systemu kształcenia dorosłych, wsparcie dla uczących się oraz uznawanie wyników nauczania.

3.2 Plan działań ma przyczynić się do realizacji celów zapisanych w poprzednim komunikacie Komisji⁽¹¹⁾: „znoszenie barier dla uczestnictwa, zwiększenie jakości i skuteczności w całym sektorze, przyspieszenie procedur uznawania i potwierdzania wyników nauczania, zapewnienie wystarczających nakładów oraz śledzenie postępów w sektorze”.

3.3 Plan koncentruje się na tych osobach, które mają małe szanse na udaną integrację społeczną ze względu na niższy poziom wykształcenia, niewystarczające kwalifikacje zawodowe albo też brak umiejętności.

4. Uwagi ogólne

4.1 Komitet z zadowoleniem przyjmuje fakt, że Komisja Europejska stworzyła pierwszy plan działań na rzecz kształcenia dorosłych w latach 2007-2010. Plan ten cieszy się pełnym poparciem Komitetu z zastrzeżeniem uwag zawartych w niniejszej opinii. W planie po raz kolejny jasno stwierdza się, że wśród celów politycznego programu prac „Edukacja i szkolenie 2010” znajduje się także uczenie się dorosłych jako środek wspierania spójności społecznej, aktywnego obywatelstwa, spełnienia życia prywatnego i zawodowego oraz zdolności dostosowawczych i szans na rynku pracy.

4.2 Komitet ostrzega przed mało efektywnym pokrywaniem się celów i zamierzeń w zakresie kształcenia zawodowego w ramach procesu kopenhaskiego, europejskich wytycznych w sprawie zatrudnienia na lata 2005-2008, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz programu wsparcia na rzecz kształcenia zawodowego Leonardo. W tym kontekście poświęca się już szczególną uwagę rozbudowie usług informacyjnych i doradczych, potwierdzaniu kompetencji nabytych na drodze nieformalnej, poszerzeniu i wdrażaniu europejskiej struktury kwalifikacji oraz zarządzaniu w instytucjach kształcenia zawodowego.

4.3 Komitet nadal jest zdania, że wszyscy obywatele Europy potrzebują przez całe życie dostępu do nowoczesnego kształcenia dorosłych. Każdy powinien w trakcie swojego życia móc zdobywać nowe kompetencje lub też odświeżać i aktualizować te już posiadane. Także przemiany demograficzne, zmiany klimatyczne, nowe technologie informacyjne i komunikacyjne

oraz wyzwania i szanse związane z globalizacją zmieniają naszą pracę zawodową i nasze życie. Zmiany te wymagają też całkiem nowej wiedzy i nowych kompetencji, których dorośli z różnych grup wiekowych nie mogli jeszcze zdobyć w czasie nauki w szkole lub na studiach.

4.4 Brakuje zatem zdaniem Komitetu zintegrowanego, wizjonerskiego podejścia ramowego, w którym znalazłoby się miejsce dla możliwości i potrzeb edukacyjnych wszystkich dorosłych. Komitet zawsze opowiadał się także za sprzyjającymi warunkami nauki dla wszystkich, także dla osób niepełnosprawnych. Powstają w ten sposób wielorakie synergie dla wszystkich zainteresowanych. Łatwiejsza staje się również nauka w kontekście międzypokoleniowym, międzykulturowym oraz wielojęzycznym.

4.5 Komitet wzywa Komisję, by w uzupełnieniu do swojego planu działań zleciła grupie ekspertów w dziedzinie kształcenia dorosłych opracowanie planu uwzględnienia kwestii płci, obejmującego także działania pozytywne, w perspektywie uczenia się przez całe życie.

4.6 Zwraca uwagę na europejskie ramy referencyjne kluczowych kompetencji⁽¹²⁾, które powinien móc nabyć także każdy dorosły. W tym kontekście wciąż wskazuje się na szereg kluczowych pojęć, które mogą stać się inspiracją w zakresie nowych sposobów organizacji oraz innowacyjnych metod nauczania także w kształceniu dorosłych: krytyczna refleksja, kreatywność, inicjatywa, rozwiązywanie problemów, ocena ryzyka, podejmowanie decyzji i konstruktywne kierowanie emocjami.

4.7 Komitet zaleca Komisji sprawdzenie, czy możliwe byłoby wzbogacenie planu działań na rzecz kształcenia dorosłych atrakcyjnym dorocznym europejskim festiwalem nauki oraz kampaniami informacyjnymi i motywującymi do uczenia się przez całe życie realizowanymi w prasie, radiu i telewizji. Ponadto wzywa Komisję, by uwzględniła potrzebę prowadzenia aktywnej pracy społecznej, aby dotrzeć do osób mających utrudniony dostęp do kształcenia i zachęcić je do udziału w kształceniu dorosłych. Komitet uznaje taki osobisty kontakt z osobami w gorszej sytuacji społecznej za ważny element realizacji celu podniesienia poziomu wykształcenia, wzmocnienia umiejętności dostosowywania się do zmieniających się warunków oraz wspierania równego dostępu do uczenia się przez całe życie.

5. Uwagi szczegółowe

5.1 Komitet przyjmuje z zadowoleniem fakt, że plan działań na wstępie (punkt 1 planu) nie tylko podkreśla cel rzeczywistnienia konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy, ale także bazuje na wizji społeczeństwa opartego na wiedzy dla wszystkich, w którym zwraca się uwagę na integrację i spójność społeczną. Jest zatem zdania, że w analizie zapotrzebowania na szkolenia i w rozważaniu nad integracją poprzez uczenie się przez całe życie należy włączyć także aktywnych w danym regionie partnerów społecznych, przedsiębiorstwa, organizacje społeczeństwa obywatelskiego, a także osoby dorosłe w gorszym położeniu pod względem kształcenia oraz ich rodziny.

⁽¹²⁾ COM (2005) 548 wersja ostateczna. Zob. także opinię EKES-u w sprawie kluczowych kompetencji w Dz.U C 195 z 18.8.2006, sprawozdawca: Marie HERCZOG. Na równi z kompetencjami w zakresie porozumiewania się w języku ojczystym i w językach obcych, z kompetencjami matematycznymi, naukowo-technicznymi i informatycznymi oraz zdolnością uczenia się stawia się także kompetencje społeczne i obywatelskie, przedsiębiorczość oraz świadomość i ekspresję kulturalną.

⁽¹⁰⁾ COM(2006) 614 wersja ostateczna

⁽¹¹⁾ Tamże.

5.1.1 Komitet podkreśla, że wspieranie grup określonych przez Komisję jako „osoby o niskich kwalifikacjach” wymaga nie tylko zmian dotyczących samych tych osób, ale także zniesienia wciąż istniejących barier w nauce. Uważa, że plan działań w zbyt małym stopniu uwzględnia przy wyborze grup docelowych bariery w nauce dla osób znajdujących się w gorszym położeniu z wielu powodów, dla osób żyjących w biedzie, w podupadających regionach i miejscowościach, w ośrodkach, zakładach i zamkniętych instytucjach.

5.1.2 Komitet ostrzega przed niebezpieczeństwem dalszej segregacji wynikającej z lokalnego i ponadregionalnego handlu usługami dla tych grup osób dorosłych, np. w ramach przetargów na oddzielne rozwiązania edukacyjne ogłaszanych przez ośrodki pracy i spraw socjalnych. Komitet uważa, że dorośli byłiby jeszcze bardziej zainteresowani możliwościami, jakie stwarza szkolenie, gdyby poza nauką na kursie byli oni informowani w sposób odpowiedzialny o sytuacji na lokalnym i ponadregionalnym rynku pracy i gdyby ich dostęp do miejsc pracy nie utrudniały bariery wiekowe o charakterze prawnym lub faktycznym.

5.1.3 Komitet podkreśla, że bogactwo językowe i kulturowe, jakie wnoszą migranci z krajów europejskich i pozaeuropejskich, jest dla Europy skarbem. Należy dalej pracować nad uznawaniem dyplomów i świadectw wydawanych w krajach europejskich i pozaeuropejskich. Zwraca uwagę, że bardzo zróżnicowana sytuacja prawna migrantów (np. osób ubiegających się o azyl, osób posiadających status uchodźcy, osób migrujących w poszukiwaniu pracy w ramach UE, osób z państw trzecich itd.) często ogranicza ich dostęp do kształcenia ustawicznego, jednak z drugiej strony prowadzi także do pojawienia się obowiązkowych szkoleń np. kursów językowych.

5.1.4 Zdaniem Komitetu brakuje jaśniejszego wskazania konsekwencji przemian demograficznych dla szans na uczenie się przez całe życie starszego pokolenia, które nie jest już aktywne zawodowo. Odsyła do różnorodnych zaleceń, które zawarł w swojej opinii z inicjatywy własnej dotyczącej zmian demograficznych⁽¹³⁾. Pokazano w niej wyraźnie, że ludzie w każdym wieku muszą douczać się zarówno w życiu prywatnym, jak i zawodowym, aby móc zmiany te współkształtować, przyjmować odpowiedzialność za innych i móc możliwie długo prowadzić samodzielne życie. W wielu zawodach potrzebne są dodatkowe kwalifikacje, w innych pojawiają się całkiem nowe profile usług, w odniesieniu do których trzeba odpowiednio wcześniej zapewnić szkolenia.

5.1.5 Komitet zaleca także w związku z omawianym planem działań działanie na rzecz uczących się osób o specjalnych potrzebach oraz aktywne uwzględnianie szczególnych potrzeb osób niepełnosprawnych, w szczególności poprzez wspieranie

ich integracji w ramach głównego nurtu kształcenia i szkolenia⁽¹⁴⁾ oraz zwiększanie ich dostępu do kształcenia na odległość (e-learning).

5.1.6 Komitet krytycznie odnosi się do faktu, że zbyt małą uwagę poświęca się osobistym potrzebom edukacyjnym osób dorosłych, które nie są aktywne pod względem gospodarczym, ale angażują się w życie społeczności i społeczeństwa. Często nie dysponują one wystarczającymi środkami, by uzyskać dostęp do kształcenia dorosłych.

5.1.7 Komitet zaleca, by cały formalny system edukacji był w większym stopniu otwarty na potrzeby osób dorosłych. Podkreśla zatem, że „nadszedł czas zniesienia granic wiekowych związanych z kształceniem, którymi dotychczas obciążone były europejskie systemy edukacji”⁽¹⁵⁾. Zdobyte wcześniej wystarczające umiejętności powinny być uznawane w ramach otwartych i elastyczniejszych struktur formalnego systemu edukacji. Zapewnienie wszystkim dostępu do sprzętu informatycznego w placówkach edukacyjnych mogłoby sprzyjać uczeniu się przez całe życie oraz kształceniu przez internet.

5.1.8 W polityce dotyczącej szkół wyższych nie uwzględniono tego, że szkoły wyższe mają także do wypełnienia zadania w zakresie kształcenia ustawicznego. Także szkolnictwo wyższe musi przyjąć odpowiedzialność za uczenie się przez całe życie. Komitet podkreśla, że kształcenie dorosłych zapewniane przez szkoły wyższe oraz kształcenie ustawiczne osób posiadających wykształcenie wyższe należy ściśle powiązać z rozwojem kształcenia dorosłych oraz że muszą one stanowić część systemu uczenia się przez całe życie.

5.2 Komitet stwierdza, że ogólnym celem planu działań w zakresie kształcenia dorosłych powinna być realizacja pięciu kluczowych przesłań komunikatu Komisji „Nigdy nie jest za późno na naukę”. Krytycznie ocenia fakt, że nie proponuje się żadnego działania dotyczącego czwartego kluczowego przesłania (żądanie zapewnienia wystarczających nakładów). Jest zdania, że takie czwarte działanie należy koniecznie włączyć do planu.

5.2.1 Komitet zachęca, by gospodarka i państwo stworzyły ponadto także atrakcyjne zachęty do dalszego uczenia się. Oczekiwania co do zwrotu z inwestycji (pkt 2.2 planu działań) wysuwane przez instytucje kształcenia ustawicznego nie mogą być jedyną motywacją do osiągnięcia większej równości szans przy dostępie do uczenia się przez całe życie.

5.2.2 Komitet jest zdania, że nie ma jeszcze wiarygodnych szacunków kosztów w odniesieniu do potwierdzania kompetencji nabytych na drodze nieformalnej. Przejornie zwraca uwagę na fakt, że w żadnym wypadku nie można z tego powodu zrezygnować z dalszego rozwoju kształcenia dorosłych. W latach 2007-2010, które obejmuje plan działań, europejskie ramy kwalifikacji (EQF)⁽¹⁶⁾ i krajowe ramy kwalifikacji jako punkt odniesienia przy potwierdzaniu kwalifikacji będą w wielu państwach członkowskich znajdować się jeszcze w początkowym stadium rozwoju.

⁽¹³⁾ Zob. opinia z inicjatywy własnej EKES-u z 15.09.2004 r. w sprawie: „Siódmy Ramowy Program Badań: Zapotrzebowanie na badania nad zmianami demograficznymi — jakość życia osób starszych oraz potrzeby technologiczne”, sprawozdawca Renate HEINISCH (Dz.U. C 74 z 23.3.2005).

⁽¹⁴⁾ Zob. opinia EKES-u z 10.02.2005 r. w sprawie wniosku dotyczącego decyzji Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającej zintegrowany program działań w zakresie kształcenia ustawicznego, sprawozdawca: Christoforos KORYFIDIS (Dz. U. C 221 z 8.9.2005).

⁽¹⁵⁾ Tamże.

⁽¹⁶⁾ COM(2006) 479 wersja ostateczna. Zob. opinia EKES-u z 30.05.2007 r. w sprawie uczenia się przez całe życie, sprawozdawca: José Isaias RODRIGUEZ GARCÍA CARO (Dz.U. C 175 z 27.7.2007).

5.2.3 Ponadto Komitet z naciskiem wskazuje na koszty społeczne i gospodarcze powstające w dłuższej perspektywie czasowej w związku z istnieniem dużych grup społecznych o niskim poziomie wykształcenia ogólnego i zawodowego.

5.2.4 Komitet zwraca uwagę, że wspomniane pożądane możliwe otwarcie EFS i program „Uczenie się przez całe życie” wymagają znacznych przesunięć kosztem dotychczasowych priorytetów i państwowych środków własnych w dziedzinie kształcenia dorosłych. Wskazuje, że tylko nieliczne państwa i regiony Europy mogą w większym zakresie wykorzystywać EFS na rzecz innowacji, ale nie w celu regularnego wspierania kształcenia dorosłych. Odbywająca się redystrybucja środków EFS w nowych państwach członkowskich doprowadzi także do ograniczeń w innych regionach.

5.3 Komitet z zadowoleniem przyjmuje fakt, że europejscy partnerzy społeczni i europejskie organizacje pozarządowe, które brały udział w procesie konsultacji (punkt 1.1 planu działań) w fazie przygotowawczej, mogą także brać udział we wdrażaniu planu działań i zaoferować swoją szczególną specjalistyczną wiedzę. Godziwe warunki pracy usługodawców, godziwe i sprzyjające warunki nauki dla dorosłych uczniów, a także ochrona ich praw konsumenckich, niezależnie od tego, czy sami opłacają oni te usługi, to zdaniem Komitetu czynniki, które wymagają szczególnej uwagi.

5.4 W odniesieniu do dalszych prac nad planem działań Komitet zaleca włączenie w nie kilku dyrekcji generalnych Komisji Europejskiej oraz odpowiednich europejskich instytucji. Taka współpraca wspierałaby polityczną spójność celów i działań poszczególnych dyrekcji generalnych.

5.5 Komitet z zadowoleniem przyjmuje fakt, że w konsultacje włączono także organizacje międzynarodowe (pkt 1.1 planu działań). Zaleca, by Komisja Europejska w następnej kolejności opracowała, wspólnie z odpowiednimi dyrekcjami generalnymi, uzupełniający międzynarodowy plan działań na rzecz kształcenia dorosłych.

5.6 Komitet żąda, by przy tworzeniu reguł dobrego zarządzania („Prawidłowe zarządzanie”, pkt 2.2 planu działań) w placówkach kształcenia dorosłych pozostawić wystarczającą przestrzeń dla różnorodności i odmienności, tak by także mniejsze placówki nienastawione na zysk, które wnoszą wysoką „wartość dodaną” pod względem kulturowym oraz stosują innowacyjne metody pracy, otrzymały możliwość uzyskania wsparcia.

5.7 Komitet postrzega nowoczesnie wyposażone wielofunkcyjne lokalne ośrodki edukacyjne jako podstawowy warunek prawidłowego zarządzania (pkt 2.2 planu działań).

5.7.1 Z zadowoleniem przyjmuje wprowadzające odniesienie do użytecznych partnerstw (pkt 2) w miastach i regionach, brakuje jednak jego zdaniem konkretnych zaleceń dotyczących potrzeby koordynacji przy systematycznym terytorialnym rozwoju kształcenia dorosłych. Wskazuje przy tym m.in. na wzorcowy ruch „uczących się miast” i „uczących się regionów”⁽¹⁷⁾ w Europie.

⁽¹⁷⁾ Na przykład: Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Edukacji i Kultury (wyd.): „European Networks to promote the local and regional dimension of lifelong learning” (inicjatywa R3L), marzec 2003 r.

5.7.2 Komitet zaleca, by w ramach planu działań zwrócić większą uwagę także na tworzenie nowych wizjonerskich atrakcyjnych lokalnych ośrodków edukacyjnych dla wszystkich dorosłych we wszystkich regionach Europy. Kształcenie dorosłych jest nadal w znacznej części zdane na korzystanie z pomieszczeń, które właściwie zostały wybudowane w innym celu i których dostępność jest ograniczona czasowo.

5.7.3 Zdaniem Komitetu brakuje także wyraźnego włączenia do planu działań uniwersytetów ludowych oferujących kursy z zakwaterowaniem na miejscu (niem.: *Heimvolkshochschulen*), jako że są one dydaktyczno-metodycznym „światłem przewodnim” w europejskim sektorze kształcenia dorosłych. Dzięki możliwości zakwaterowania stanowią one ważne punkty spotkań dla przemieszczających się uczniów i nauczycieli z całej Europy. Od 10 lat uskarżają się one na znaczący spadek dotacji i niektóre z nich — także o profilu europejskim — zakończyły w ostatnich latach działalność.

5.8 Komitet stwierdza, że w trakcie wdrażania planu działań trzeba dokładniej rozważyć szanse i problemy wiążące się z nowymi technologiami komunikacyjnymi oraz w większym stopniu je w nim uwzględnić. Brak dostępu do technologii informacyjnych to kolejny wymiar wykluczenia społecznego o rosnącym znaczeniu. 46 % gospodarstw domowych w Europie nie dysponuje dostępem do internetu z domu⁽¹⁸⁾, a 40 % Europejczyków nie posiada — według własnej oceny — żadnych umiejętności korzystania z internetu⁽¹⁹⁾. Dalsze otwarcie oferty bezpłatnych możliwości nauki za pośrednictwem internetu dla wszystkich dorosłych nie posunęło się jeszcze zbyt daleko do przodu, a jednocześnie już dyskutuje się o opatentowywaniu pomysłów edukacyjnych i składa odpowiednie wnioski⁽²⁰⁾.

5.9 Komitet dostrzega, że pracodawcy także należą do dostawców znacznej części oferty w dziedzinie kształcenia dorosłych (pkt 2.2 planu działań). Ponadto także związki zawodowe w ramach swych własnych struktur oraz w przedsiębiorstwach wspierają kształcenie dorosłych, na przykład organizując lokalne i międzynarodowe kursy w swych własnych organizacjach oraz zapewniając w przedsiębiorstwach motywujące doradztwo i pomoc w zakresie nauki. Ważne jest, by plan działań uwzględniał stwarzanie równowagi między ofertami nauki oraz sprzyjającymi warunkami dostępu dla wszystkich uczących się.

5.10 Komitet przykłada dużą wagę do zasady, że także w przypadku wsparcia podstawowego i dotyczącego poszczególnych projektów ze strony państwa dla instytucji nie można naruszyć wolności podmiotów oferujących kształcenie ustawiczne w zakresie niezależnego kształtowania planów i programów nauczania, jak też w zakresie swobodnego wyboru pracowników, przy założeniu poszanowania określonych norm jakości i wydajności.

⁽¹⁸⁾ Gospodarstwa domowe z przynajmniej 1 osobą w wieku od 16 do 74 lat, UE-27 (Eurostat, stan: 8.2.2008).

⁽¹⁹⁾ Osoby w wieku od 16 do 74 lat, UE-27 (Eurostat, stan: 8.2.2008).

⁽²⁰⁾ Podstawą polityczną jest m.in. rezolucja Rady dotycząca wykorzystania możliwości społeczeństwa informacyjnego na rzecz integracji społecznej (Dz.U. C 292 z 18.10.2001, s. 6), ale wyniki późniejszych działań nie zostały wykorzystane przy opracowywaniu planu działań.

5.11 Komitet za ważną uznaje wzmiankę, że prawidłowe zarządzanie powinno koncentrować się wokół uczących się, oraz zalecenie utrzymywania „ścisłych związków z [...] organizacjami uczących się”. Uznaje to jednak za niewystarczające w kształceniu dorosłych.

5.11.1 Zdaniem Komitetu brakuje jasnych wypowiedzi dotyczących udziału dorosłych uczących się oraz organizacji reprezentujących ich interesy w sektorze kształcenia dorosłych. Jak dotąd demokratyczne prawa młodych uczniów i studentów w formalnym systemie edukacji są w większości krajów Europy znacznie lepiej chronione prawnie niż prawa uczących się w sektorze kształcenia dorosłych.

5.11.2 Komitet proponuje, by głównym punktem ocen była niezależna ocena uczących się. Zwłaszcza ukierunkowane na popyt i na ucznia modele oceny jakości powinny być przedmiotem wymiany i mieć pierwszeństwo przed wprowadzeniem nowych państwowych środków „nadzoru” jakości usług ⁽²¹⁾.

5.11.3 Proponuje przeprowadzenie także oddzielnych rozważań nad gwarantowaniem praw dorosłych użytkowników („konsumentów”) usług edukacyjnych oferowanych za opłatą. Ich prawa, np. do przerywania zajęć, gdy zajdzie taka konieczność lub wycofania się z kursu, który im nie odpowiada czy też w przypadku zmiany terminu zajęć albo ich anulowania, wymagają dalszego opracowania. Jako wzór mogłyby posłużyć zalecenia dotyczące praw pasażerów w Europie.

5.12 Komitet zgadza się, że państwa członkowskie i Komisja powinny przykładać większą wagę do szkoleń (wstępnych i ustawicznych), statusu i wynagrodzenia personelu prowadzącego kształcenie dorosłych (pkt 3.2 planu działań).

5.12.1 Komitet dostrzega fakt, że kształcenie dorosłych wymaga dużej elastyczności personelu ze względu na postawienie w centrum uwagi uczącego się, domaga się jednak, by

wysokie wymagania co do elastyczności szły w parze z wysokim stopniem zabezpieczenia społecznego. Partnerzy społeczni mogą podjąć inicjatywy towarzyszące, aby zmniejszyć w tym sektorze niepewność sytuacji uczących oraz poprawić ich prawa uczestnictwa.

5.12.2 Komitet zaleca, by w ramach zwiększenia profesjonalizmu szczególną uwagę zwrócić nie tylko na kompetencje do nauczania dorosłych, ale także na kompetencje z danej dziedziny tematycznej, ponieważ mają one znaczny wpływ na powodzenie nauczania.

5.12.3 Komitet zaleca także przygotowanie analiz i zaleceń dotyczących statusu społecznie zaangażowanych wolontariuszy działających w sektorze kształcenia dorosłych.

5.13 Komitet przyjmuje do wiadomości priorytetowy cel, by możliwie wielu dorosłych „przekroczyło kolejny szczebel edukacji” (pkt 3.3). Podział ludzi i ich celów edukacyjnych według szczebli edukacji ma w ogólnym kształceniu dorosłych jedynie ograniczoną wartość, choć oczywiście w ramach poszczególnych kursów należy szczególnie dbać o spójność pod względem nabytej wcześniej wiedzy. Ponadto nie można zagwarantować, że po osiągnięciu nowego formalnego szczebla edukacji dane osoby będą cieszyły się większym uznaniem społecznym czy też znajdą zatrudnienie. Zetknięcie się ze sobą bardzo różnorodnych uczestników jest raczej szczególnie interesującym aspektem wielu kursów dla dorosłych czy też, by posłużyć się terminologią ekonomiczną, stanowi ich „kapitał społeczny”.

5.14 Należałoby wskazać, jakie planuje się wskaźniki, które uwzględniałyby też (bez wprowadzania granic wiekowych) niezawodowe kształcenie dorosłych, dostępność kształcenia w wymiarze terytorialnym oraz w większym stopniu niż dotychczas także kształcenie osób niepracujących zawodowo.

Bruksela, 13 marca 2008 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Dimitris DIMITRIADIS

⁽²¹⁾ W Niemczech wspiera się niezależną fundacją *Bildungstest*.